

O INSCRIȚIE DE LA PĂCUIUL LUI SOARE

PETRE DIACONU

În vara anului 1993, pe șantierul arheologic din insula Păcuiul lui Soare, s-a descoperit o inscripție scrijelată pe fața unui bloc de calcar, spart din vechime¹. Blocul are – în starea lui actuală – următoarele dimensiuni: lungimea laturii inferioare este de 0,60 m, lungimea laturii superioare de 0,40 m, înălțimea măsoară 0,50 m, iar grosimea blocului măsoară 0,38 m. Textul incipției este următorul:

CABY TPAI [- - -]
Δ H M H T [- - -]

Din inscripția inițială s-au păstrat doar două rânduri, în cuprinsul cărora figurează următoarele trei nume: *Savos*, *Traianos* (în rândul de sus) și *Demetrios* (în rândul de jos). Numele sunt redactate la genitiv, evident, în declinarea elină. Din păcate, din numele lui Traianos s-au păstrat doar primele patru litere, iar din cel al lui *Demetrios*, primele cinci litere. Adaug cu grabă că partea finală a acestor nume – *Traianos* și *Demetrios* – n-a ajuns până la noi. Ea a căzut în ruptura blocului de piatră.

Judecând după ductul literelor, nu începe îndoială că inscripția datează din secolul al X-lea p. Chr. Literele sunt realizate prin săparea în piatră cu ajutorul unei dălți sau al unui cuțitaș; spațiul excavat a fost umplut cu mortar hidrofug care are o mare doză de cărămidă pisată. Aceasta-i și explicația culorii roșii a literelor de pe piatra de la Păcuiul lui Soare.

Dar cine sunt personajele marcate în inscripție ? Credem că Sava, Traian și Demetrios sunt numele a trei creștini care au suferit martiriul în epoca finală a Imperiului roman. Și dacă lucrurile se prezintă întocmai, am tot dreptul să cred că prin inscripția de la Păcuiul lui Soare s-a încercat regenerarea, în veacul al X-lea, a amintirii unor martiri care s-au jertfit întru Hristos cu circa 600 de ani mai înainte de data inscripției.

Evident, știm cine este și unde a fost ucis Sf. Sava, după cum știm cine este și unde și-a jertfit viața Sf. Dumitru, dar mai greu este de răspuns cine este martirul Traian.

¹ Blocul respectiv provine probabil din zidul de incintă al cetății bizantine insulare și a fost descoperit pe "plaja" creată de apele Dunării în interiorul fortificației. Pentru informații privind situl arheologic Păcuiul lui Soare, vezi P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare – Vicina*, Byzantina 8, 1976.

Că a existat un sfânt Traian, acesta-i deja un fapt cunoscut din izvoare literare. Oare Procopius din Cezareea, scriitor din secolul VI, nu pomeneste între cetățile sud-dunărene refăcute de Iustinian “o fortificație a Sfântului Traian” (froúrion toû ;gíou Traianoû)?

Ei bine, acest sfânt Traian a fost asimilat de către mai mulți savanți cu împăratul Traian. Dintre ei, voi cita pe episcopul Gherasim Timuș², pe Horia Ursu, într-o lucrare intitulată ca atare³ și pe Înalt Prea Sfinția Sa Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, care, citându-l pe Horia Ursu, scria următoarele în articolul său *Împăratul Traian și Sfântul Traian*⁴: „Deși prigonitor al creștinismului, românii l-au privit pe Traian ca pe unul de-ai lor“ și, imediat mai departe, adăuga, citându-l tot pe Horia Ursu: „Suntem singurii creștini...în tradițiile și obiceiurile cărora Traian e amintit cu aceeași venerație ca și personajele biblice ori sfinte. Colindele și mai ales urarea de Anul nou numită “Plugușorul”, oferă o pildă în privința aceasta”.

La paginile 144-145 ale lucrării IPS Mitropolitul Banatului, Traian este prezentat ca un persecutor mai blând al creștinismului. Și, în sfârșit, la p.145, nu exclude posibilitatea ca Traian să fi primit botezul creștin, sugerându-se totodată că și alți membri ai familiei sale, bunăoară Drosida, fiica sa, să fi primit botezul, fapt însușit pe motivul că la 22 martie este cinstită o sfântă Drosida.

Toate aceste fapte îl îndrituiesc pe IPS Nicolae Corneanu (care avea cunoștință de un alt Traian, martirizat în Macedonia) să conchidă la p. 146 că “dincolo de adevărul istoric..., cinstirea Împăratului Traian ca sfânt demonstrează cât de mult suntem legați de el noi românii și cât de vie a rămas prezența lui în conștiința tuturor celor care n-au uitat nici o clipă că se trag de la Râm”.

Hyppolyte Delehay, însă, a respins fără rezerve identificarea sfântului Traian din sintagma lui Procopius din Cezareea cu împăratul Traian. În cartea sa *Les origines du culte des Martyrs*⁵, Hyppolyte Delehay atrăgea luarea aminte că □gioß Traianóß (Sfântul Traian) nu putea fi împăratul Traian, fie și numai pentru faptul că el a fost un persecutor al creștinismului. Învățatul belgian atrăgea luarea aminte asupra unei informații aparținând Sf. Vectrice, episcop al cetății Rothomagu, la răscrucea secolelor IV și V p. Chr., informație potrivit căreia un anume Traianus, renumit prin putințele sale de vindecător al celor bolnavi, a primit martiriul în veacul al IV-lea. Această știre se află în *Patrologia Latină*, tomul XX, p. 354, col. a II.

În aceeași ordine de idei, s-a remarcat și faptul că în *Martirologiul Hieronimian* se precizează că Sf. Traian taumaturgul este cinstit la 20 sau 21 august.

² *Dicționarul aghiografic*, București, 1898.

³ Tipărită la Craiova în 1971.

⁴ Apărut pentru prima dată în *Îndrumătorul bisericesc al Arhiepiscopiei Sibiului*, Sibiu, 1974, p. 30-40, ulterior cuprins în *Studii patristice, Aspecte din vechea literatură*, Timișoara, 1984, p. 144.

⁵ H. Delehay, *Les origines du culte des Martyrs*, Bruxelles, 1912, p. 277.

Așadar, în ce ne privește, socotim că Traian din inscripția de la Păcuiul lui Soare este Traian vindecătorul de boli, care a primit martiriul în Macedonia secolului al IV-lea.

Sigur, oricând se poate obiecta că nu suntem în posesia tuturor elementelor care să ne permită a afirma, răspicat și fără rezerve, că inscripția de la Păcuiul lui Soare este una martirică. Dar și în acest caz trebuie să se admită că prin descoperirea de la Păcuiul lui Soare se certifică epigrafic, pentru prima dată, existența în veacurile de mijloc a numelui de Traian.

Că aceasta este o realitate pe care nu o poate nega nimeni, o demonstrează și sursele literare ale vremii. De pildă, Skylitzes în a sa cronică⁶ pomenește un *Traianos*, nepot al comitopolului Aaron, trăitor la începutul secolului XI. Același Traian, înregistrat de data aceasta sub forma *Troianos*, este amintit de cronicarul Nicephor Briennus în *Comentariile* sale⁷.

UNE INSCRIPTION DE PĂCUIUL LUI SOARE

RÉSUMÉ

L'auteur présente un fragment d'inscription grecque (Xe siècle, d'après le caractère des lettres), gravée sur un bloc de pierre calcaire, mis au jour en 1993, provenant du mur d'enceinte de la cité byzantine de Păcuiul-lui-Soare (dép. de Constantza), mur détruit par les eaux du Danube.

L'inscription conserve partiellement trois noms: *Savos*, *Demetrios* et *Traianos*; selon l'auteur, il s'agit de trois martyrs du IVe siècle, dont la mémoire aurait été régénérée au Xe siècle par cette inscription. On insiste spécialement sur le nom de *Traianus*, un saint de Macédoine, attestée aussi par la mention chez Procope de Césarée (*De aedificiis* IV, 11) d'un *froúrion toû ἱγίου Traianoû* (voir Hypolite Delehaye, *Les origines du culte des Martyrs*, Bruxelles, 1912, p. 277).

⁶ *Historiarum Compendium* II, Bonn, 1839, p. 468-469.

⁷ Nicephor Briennus, *Comentarii*, Bonn, 1836, p. 106.